حوکمەتی هەرێمی کوردستان - عێراق

وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

زانکۆی سۆران - فاکەڵتی ئاداب

بەشی جوگرافیا

لێکۆڵینەوەیەکی جوگرافی بۆ پلاندانانی پیشەسازی و گەشت وگوزار لە ئیدارەی سۆران و قەزای ڕواندوز

ڕاپۆرتێکی جوگرافیە لە بابەتی پلاندانانی هەرێمی ئامادەکراوە لەلایەن قوتابی (کارێزڕسول) وەك بەشێك لە چالاکیەکانی سیمستەری شەشەم

مامۆستای بابەت : پ . ی . د . ئامانج أحمد

2723 کوردی | 2023 زاینی | 1444 کۆچی

پوختە :

پلاندانان : شێوازێکە یان میتۆدێکە بۆ فەراهەمکردنی هەموو ئەو دەرامەتانەی کە هەن لە ناوچەیەکی دیاریکراو یان هەرێمێکی دیاریکراو . فەلسەفەی پلاندانانی هەرێمی دەگەڕێتەوە بۆ نیوەی دووەمی سەدەی بیستەم ، بە تایبەتیش کاتێك ژمارەیەك پرۆژە لەم بوارەدا بە دیارکەوتن ، جێبەجێکارانی پلاندانان لە هەریەك لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و وڵاتانی ڕۆژئاوای ئەوروپا بوون لە پێش وڵاتانی تر پێشەنگی هەمووشیان ئەڵمانیا بوو ، دوواتر لە لایەن وڵاتانی تازە پێگەیشتوو زیاتر گرینگی پێدرا بە تایبەتیش پلاندانانی پیشەسازی و گەشت و گوزار ، چونکە گرینگی زۆرین هەبووە لە بواری دەستەبەرکردنی سەرچاوەی نوێی داهات و بەگەڕ خستنی دەرامەتە فەراهەمکراوەکان بە شێوەیەکی کرداری ، لە لایەکی تریشەوە ڕەخساندنی هەلی کار و کەمکردنەوەی ڕێژەی بێکاری . هەربۆیە لەژێر ڕۆشنایی ئەمەدا تیشك خراوەتە سەر (ناوچەی پیشەسازی کۆن و ناوچەی پیشەسازی نوێ لە ئیدارەی سۆران ، هەوارگەی پاڕکی گەشتیاری (شنگلبانە) لە قەزای ڕواندوز) .

بە مەبەستی باشتر سود وەرگرتن لە ئامانجەکانی ئەم لۆکۆڵینەوەیە هەوڵدراوە سود لە میتۆدی وەصفی و مێژووی وەربگیردرێت ،میتۆد : ڕێگایەکە توێژەر پشتی پێ دەبەستێت بۆ گەیشتن بە ئامانج . مەبەست لە بەکارهێنانی میتۆدی وەصفی : وەصفکردنی ناوچەی پیشەسازی نوێ و هەوارگەی پاڕکی گەشتیاری بە شێوەیەکی مەیدانی تیۆری وە مەبەستیش لە بەکارهێنانی میتۆدی مێژووی : بەکاردێت بۆ ڕوونکردنەوەی ڕەهەندی مێژووی بە تایبەتی کاریگەری لایەنی ڕووداوە مێژوویەکان لەسەر دیاردە جوگرافیەکان ، وەك کاریگەری فاکتەرە مێژوویەکان لەسەر بەرەوپێشچوونی گەشت و گوزار یان پیشەسازی . ئەم میتۆدە پشت دەبەستێت بە بەڵگە مێژوویەکان بۆ دەرخستنی ڕاستیەکان ، وە هەروەها کاری مەیدانیش ئەنجامدراوە بۆ بەدەست خستنی داتا و زانیاری .

پێشەکی :

پلاندانانی هەرێمی لقێکی لاوەکی جوگرافیە کە گرینگی دەدات بە پلاندانان لە چوارچێوەی هەرێمێکی دیاریکراو یان ناوچەیەکی دیاریکراو ، بە تایبەتیش لەو چەند ساڵەی دووایدا لەسەر ئاستی وڵاتانی پێشکەوتوو گرینگی زۆری پێدەدرێت ، چونکە ڕێچکەیەکە بۆ ڕێکخستنەوەی کۆمەڵگا و خۆشگوزەرانی ئابووری و کۆمەڵایەتی بۆ هاونیشتیمانیان . لە ئێستادا زۆربەی وڵاتانی جیهان گرینگی زۆریان داوە بە پلاندانان بۆ کەرتی پیشەسازی و کەرتی گەشت و گوزار ، چونکە لە میانەی جێبەجێکردنیان دەبنە مایەی سەرچاوەیەکی گرینگی داهات لە هەمان کاتیشدا دەرفەتی هەلی کار دەرەخسێنێت بۆ ئەو وڵاتانەی گرینگی بەم کەرتانە دەدەن . لە سەرێکی تریشەوە کەمبوونەوەی ڕێژەی بێکاری لێ بەرهەم دێت لە ئەنجامی داڕشتنی پلان بۆ ئەم دووکەرتە ، کەواتە ئەم دووکەرتە ڕۆڵێکی گەورەی ئابووری و کۆمەڵایەتی و نیشتیمانی و هەرێمایەتیان ڕەخساندووە . بە فاکتەرێکی گرینگیش دادەنرێت بۆ پێشخستنی کۆمەڵگا و ڕەخساندنی زەمینەیەکی لەبار بۆ تێکهەڵابوون و ئاڵوگۆڕکردنی ڕۆشنبیر و داب و نەریت و کلتور و لەیەکتر نزیکبوونەوەی وڵاتان لەسەر ئەم بنەمایانە .

گشت ئەو گۆڕانکاری و پێشکەوتنانەی لە بواری هاتووچۆ و گواستنەوە و ، تەکنەلۆجیا ، ئابووری و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری ڕوویداوە ڕەنگدانەوەی هەریەك لەم دوو کەرتە بووە ، کەرتی (پیشەسازی و گەشت و گوزار) ئەمەش سەرەتایەکی گرینگ بووە بۆ ئەوەی زۆربەی وڵاتان گرینگی بە داڕشتن و جێبەجێکردنی ئەم جۆرە پلانانە بدەن . شایەنی باسە لە بارودۆخێکی وەکو ئێستا هەرێمی کوردستان و بەتایبەتیش ئیدارەی سۆران دووای دەرچوونی بڕیاری لە قەزابوونیەوە کرا بە ئیدارە بێ بەش نەبووە لە گرینگی پلاندانان و جێبەجێکردنی لە بواری پیشەسازی و گەشت و گوزار .

ئامانج :

- پلاندانانی گەشت و گوزار و پیشەسازی کاریگەری زۆری هەیە لەسەر زیادکردنی داهات و کەمبوونەوەی ڕێژەی بێکاری لە هەردوو ناوچەی لێکۆڵینەوە .
- ئەم لێکۆڵینەوەیە گرینگی دەدات بە دیاریکردنی ئەو ئاستەنگی و کێشانەی کە دووچاری هەردوو ناوچەی لێکۆڵینەوە بوونەتەوە .
- خستنەڕووی کۆمەڵێك چارەسەری گونجاو بۆ ئەو گرفتانەی بوونیان هەیە لە سنووری ناوچەی لێکۆڵینەوە ، لە ڕێگای کۆمەڵێك ڕاسپاردەوە .

پێرست :

ژمارە	ناونیشانی بابەتەکان	زنجیرە
أ	پوختە	1
ب	پێشەکی	2
ج	پێرست	3
د	تەوەرەی یەکەم - پلاندانانی هەرێمی	4
1	گرینگترین ئامانجەکانی پلاندانانی هەرێمی	5
2	پیشەسازی	6
2	مێژووی سەرهەڵدانی پیشەسازی	7
3	تەوەرەی دووەم - ناساندنی ناوچەی لێکۆڵینەوە (شوێنی جوگرافی ، فەلەکی ، کارگێڕی)	8
4 - 3	شوێنی ئیسترۆنۆمی (فەلەکی)	9
6 - 5	پلاندانانی پیشەسازی لە شاری سۆران	10
7	گرینگترین فاکتەرەکانی جێبەجێکردنی پلانی پیشەسازی لەم ناوچەیە	11
8 - 7	گرفتی ناوچەی لێکۆڵینەوە	12
9	تەوەرەی سێیەم - پلاندانانی گەشتیاری لە قەزای ڕواندوز	13
11 - 10 - 9	شوێنی جوگرافی و فەلەکی قەزای ڕواندوز	14
13 - 12	پارکی گەشتیاری (شنگلبانە)	15
14	دەرئەنجام	16
15	لیستی سەرچاوەکان	17

تەوەرەی یەکەم - پلاندانانی هەرێمی Regional Planning :

شێوازێکە یاخود میتۆدێکە بۆ دەستەبەرکردنی هەموو ئەو توانا و دەرامەتانەی کە هەن لە هەرێمێك یاخود لە ناوچەیەکی دیاریکراودا .

پلاندانان : ئەو ڕێگا و شێوازە زانستیەیە کە بەهۆیەوە حوکمەت دەست لە چالاکیە ئابووری و کۆمەلایەتی و سیاسی و کارگێڕیەکان وەردەدات بە ئامانجی بەردەستکردنی هەریەك لە دەرامەتە سروشتی و مرۆییەکان . لە پێناو ڕاپەڕاندنی بڕێکی دیاریکراو لە وەبەرهێنانە بەرهەمدارەکان ئاڕاستەکردنیان بەرەوهێنانەدی خێراترین پەرەسەندن لە داهاتی نەتەوەیی .

Mirdal : لە بارەی پلاندانانەوە دەڵێت : پلاندانان وەکو چەمکی پەرەپێدان بریتیە لە بەرنامەیەك کە ستراتیجیەتی دەوڵەت پیشان دەدات لەسەر ئاستی نیشتیمانی لەگەڵ گرتنەبەری ڕێوشوێنی پێویست بۆ بەژداریکردن لە هێزی بازاڕ لە پێناو پاڵپشتی کردن و پێشخستنی .

پلاندانانی هەرێمی : بریتیە لە کۆمەڵە چالاکیەکی تیۆری و پراکتیکی بە دووای یەکدا ، کە مەبەست لێی بەگەڕخستن و وەبەرهێنانی دەرامەتە (سروشتی و مرۆیی و دارایەکانە) لە چوارچێوەی هەرێمێکی دیاریکراودا ، بە ئامانجی بە دەست هێنانی یەکسانی و دادپەروەری لە دابەشکردنی داهاتی گەشەی ئابووری لە نێوان دانیشتوان و هێنانەدی گەشەپێدانێکی بەردەوام .

هەرێم : بریتیە لە ڕووبەرێکی زەوەی کە خاوەن سیفات و تایبەتمەندی تایبەت بە خۆیەتی کە لە ناوچەکانی دەورووبەری جیا دەکاتەوە . جۆرەکانی هەرێمی جوگرافیش بریتین لە (هەرێمی سروشتی ، هەرێمی مرۆیی ، هەرێمی کارگێڕی ، هەرێمی تایبەت) .

Lokan لەبارەی پلاندانای هەرێمی دەڵێت : (پلاندانانی هەرێمی بریتیە لە جۆرێك لە جۆرەکانی پلاندانان لە هەرێمێکی دیاریکراودا یاخود لە ناوچەیەکی جوگرافی دیاریکراودا ، کە کاردەکات بۆ پڕکردنەوەی پێداویستیە سەرەکیەکانی دانیشتوان وە هەروەها هەوڵی بەهێزکردنی چەمکی پشت بەخۆبەستن دەدات ، ئەمەش جگە لە دژایەتیکردنی هەژاری و کەمکردنەوەی جیاوازی چینایەتی لە نێو کۆمەڵگا . وە جەخت دەکاتەوە لەسەر بەژدارپێکردنی هاوڵاتیان لە پرۆسەی پلاندانان بە لەبەر چاوگرتنی ژینگە .

John Friedman : لە پەرتووکە کەی بەناوی (پلاندانانی هەرێمی وەك گۆڕەپانێکی لێکۆڵینەوە) بەم شێوەیە پێناسەی پلاندانای هەرێمی کردووە کە دەڵێت : بریتیە لە پرۆسەی دیاریکردنی ئامانجە کۆمەلایەتیەکان کە مەبەستە بەدەست بهێنرێن لە ڕێگای ڕێکخستن و دووبارە داڕشتنەوەی چالاکیە جۆراوجۆرەکان لەو ناوچانەی کە دەکەونە دەرەوەی سنووری شارەکان . بە گوێرەی ئەم بۆ چوونەش بێت پرۆسەی پلاندانانی شارەکان دەچێتە چوارچێوەی پلاندانانی شارنشینی نەك پلاندانانی هەرێمی .

گرینگترین ئامانجەکانی پلاندانانی هەرێمی :

1. دەستەبەرکردنی تۆڕی خزمەتگوزاری جەختکراوی هەرێم ، کە لە ڕووی ئابووریەوە سود مەند بێت بە جۆرێك چالاکیە جۆراوجۆرەکان ڕۆڵی دابینکەر بگێرن ، نەوەك لەسەر حیسابی ئابووری هەرێمەکە بێت .
2. دەستەبەرکردنی باشترین تۆڕی خزمەتگوزاری گشتی هەرێم ، بە چۆنایەتیەکی زۆر باش کە پشت بە توانا نێوخۆییەکانی هەرێمەکە ببەستێت لە چوارچێوەی پلاندانانی گشتی کە ئامانجی سەرەکی بریتیە لە مامەڵە کردن لەگەڵ بەکاربەر و بەرهەمهێن .
3. پارێزگاری کردن لە دەرامەتی بەرهەم وئاوەدانی و پێشکەوتن ، بەجۆرێك کە بوەستێتە سەر سیستەمی ئابووری و کۆمەڵایەتی نوێ ، بە گوێرەی دانیشتوانی هەرێمەکە .
4. سود وەرگرتن بە باشترین شێوە لە توانای بەکارهێنانی شوێنی هەرێمەکان ، بە تایبەتیش ئەو دەرامەتانەی نوێ نابنەو و لە ناودەچن وەك : سامانەکانی ژێر زەوی (نەوت ، خەڵوز ، گازی سروشتی ، ئاسن ، هتد...) .
5. ڕێکخستنی جوڵەی ئاڵوگۆڕی بازرگانی نێوان هەرێمەکان ، لە ڕووی بەکارهێنان و بەرهەمهێنان .
6. بەژداری پێکردنی هاوڵاتیان بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ لە بڕیارەکانی پرۆسەی پلاندانان .
7. کۆکردنەوەی داهات و دابەشکردی بە شێوەیەکی یەکسان و دادپەروەرانە بەسەر دانیشتوانی هەرێمەکان .
8. دابینکردنی پێداویستی دانیشتوان ، هێنانەدی گەشەپێدانی بەردەوامی هەرێمەکان بە پشت بەستن بە دەرامەتە سروشتی و مرۆیی و داراییەکان .

پیشەسازی :

چالاکیەکی ئابووری گرینگە ، کە بەمانای گۆڕینی کەرستەی خاو یان مادە (ڕووەکی ، ئاژەڵی ، کانزایی) دێت لە بارێکەوە بۆ بارێکیتر کە شێوەی بەکارهێنان و بەهاکەشی دەگۆڕێت . پلاندانانی پیشەسازی وەکو هەر چالاکیەکی تری ئابووری پەیوەستە بە بنەما سروشتیەکان وەك : (شوێنی جوگرافی ، بەرزی و نزمی ناوچەکە ، دەرامەتی کانزایی جۆراوجۆر ، ئاو ، هتد ...) وە بنەما مرۆییەکان وەك : فەراهەمبوونی هێزی کار (لێهاتووی ، ژمارە) ، بوونی سەرمایەیی نەختینەیی بۆ جێبەجێکردنی پرۆژە پیشەسازییەکان و فراوانکردن و پێشخستنیان ، ئامرازەکانی هاتووچۆ و گواستنەوە (هەرچەند ئامرازەکانی هاتووچۆ و گواستنەوە پێشکەوتوو تربن ئەوا بازاڕی بەرهەمەکانیش فراوانتر دەبێت) ، تۆڕی ڕێگاوبان (هەرچەند تۆڕەکانی ڕێگا و بان فراوانتربن و ناوچەی بەرهەمهێنانی پیشەسازی بە بازاڕەکانی ناوخۆ و دەرەوە پەیەستنەوە کاریگەری لەسەر پێشکەوتنی پیشەسازی زیاتر دەبێت) .

مێژووی سەرهەڵدانی پلاندانانی پیشەسازی :

مێژووی پلاندانانی پیشەسازی دەگەڕێتەوە بۆ دوای جەنگی جیهانی یەکەم لە ساڵی 1914 کە بۆ یەکەمین جار ئەڵمانیا پەیڕەوی کرد دوواتر وڵاتانی ئەوروپای ڕۆژئاوا ، بەتایبەتیش کە کۆمەڵێك پرۆژە لەم بوارەدا بەدیارکەوتن وەك ئەو پلانەی کە بۆ دۆڵی تنسی داڕشترا و خراییە بواری جێبەجێکردن لەلایەن دەستەیەکی تایبەت کە بۆئەم مەبەستە دامەزرابوون لە ژێر ناونیشانی (دەسهەڵاتی دۆڵی تنسی) . وە پرۆژەکانی باشوری وێلزی بەریتانیا و پرۆژەی کۆمەڵگاکانی دانیشتوان بۆ بەرهەمهێنانی خەڵوز لە ئەڵمانیا کە بە گرینگترین پرۆژەکان لە ئەوروپا دادەنران . لە ساڵی 1918 (کینزا) لە ڕووسیا هەوڵیدا کە کاریگەری کشتوکاڵ کەم بکاتەوە ، هەربۆیە دەستی کرد بە پلاندانانی پیشەسازی . لەسەر ئاستی جیهاندا پیشەسازی گرینگیەکی زۆری هەیە چونکە :

1. دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی ڕێژەی بێکاری .
2. بەرزکردنەوەی ئاستی داهاتی تاك .
3. کاریگەری کەرتەکانی تر لەسەر پیشەسازی کەم دەکاتەوە .
4. وەبەرهێنانی دەرامەتە فەراهەمکراوەکان بە شێوەیەکی کرداری .
5. چارەسەرکردنی سەرجەم ئەو گرفتانەی هەن لە دابەشبوونی هێزی کار لەسەر لقەکانی چالاکی ئابووری هەرێمی یان نەتەوەیی .

تەوەرەی دووەم - ناساندنی ناوچەی لێکۆڵینەوە لە ڕووی شوێنی جوگرافی و شوێنی فەلەکی و کارگێڕی :

ئیدارەی سۆران لە ڕووی شوێنی جوگرافی واتە شوێن بە گوێرەی ناوچەکانی دەووبەر دەکەوێتە بەشی باکوری ڕۆژهەڵاتی پارێزگای هەولێر بە دووری 105 کم لە سەنتەری شاری هەولێرەوە دوورە ، وە شوێنی جوگرافی شارەکە چەندین تایبتمەندی سروشتی لە خۆ دەگرێت کە بە کۆمەڵێك زنجیرە چیای بەرز و سەخت دەوردراوە لەوانە : چیای زۆزك لەبەشی ڕۆژهەڵاتی بە بەرزی 1829 م و لەبەشی باشور بریتیە لە چیای کۆڕەك بە بەرزی 2125 م وە بەشی ڕۆژهەڵاتی بریتیە لە زنجیرە چیای هەندرێن بە بەرزی 2593 م لە بەشی ڕۆژئاوا بریتیە لە چیای برادۆست بە بەرزی 2069 م . بوونی ئەم زنجیرە چیایانە کاریگەری لەسەر ئاوهەوای شارەکە دروست کردووە کە وایکردووە ئاوهەوایەکی مامناوەندی هەبێت ، لە ڕووی داباریینیشەوە کەوتۆتە چوارچێوەی (هەرێمی بارانی مسۆگەر) کە ساڵانە زیاتر لە 500 ملم بارانی لێ دەبارێت . 688 م بەرزە لە ئاست ڕووی دەریاوە ، ژمارەی دانیشتوانی 182000 کەسە بەسەر 39 گەڕەك دابەشبووە **(شارەو انی سۆران 2018)** ڕێگای ستراتیجی هامڵتۆن کە هەرێمی کوردستان و عێراق بە وڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران دەبەستێتەوە بە ناوچەی لێکۆڵینەوە تێپەڕ دەبێت کە گرینگیەکی زۆری هەیە لە بواری (ئابووری و بازرگانی و سیاسی ، گەشت و گوزار) . شێوە و هەڵکەوتەی شاری سۆران کە لەبەشی ڕۆژهەڵاتی هاوسنوورە لەگەڵ وڵاتی تورکیا و قەزایی مێرگەسۆر لە ڕۆژئاوا ، قەزای شەقڵاوە لە باشور و باشوری ڕۆژئاوا ، قەزای ڕواندوز لە بەشی باشوری ڕۆژهەڵات ، قەزای چۆمان لەبەشی ڕۆژهەڵاتەوە لە ڕووی کارگێڕیەوە پێکهاتووە لە (قەزای سیدەکان ، قەزای چۆمان ، قەزای ڕواندوز ، ناحیەی دیانا ، ناحیەی خەلیفان ناحیەی سمیلان ، سەنتەری شاری سۆران) .

شوێنی ئیستڕۆنۆمی (فەلەکی) :

ناوچەی لێکۆڵینەوە لە ڕووی شوێنی ئیستڕۆنۆمیەوە دەکەوێتە نێوان بازنەکانی پانی(36 ، 29 ،27)° وە هێڵەکانی درێژی (44 ، 32 ، 34)° پلە **(بەڕێوبەرایەتی گەشناسی سۆران ، زیرەك وسو 2022)** .

نەخشەی (1) شوێنی ئیستڕۆنۆمی شاری سۆران

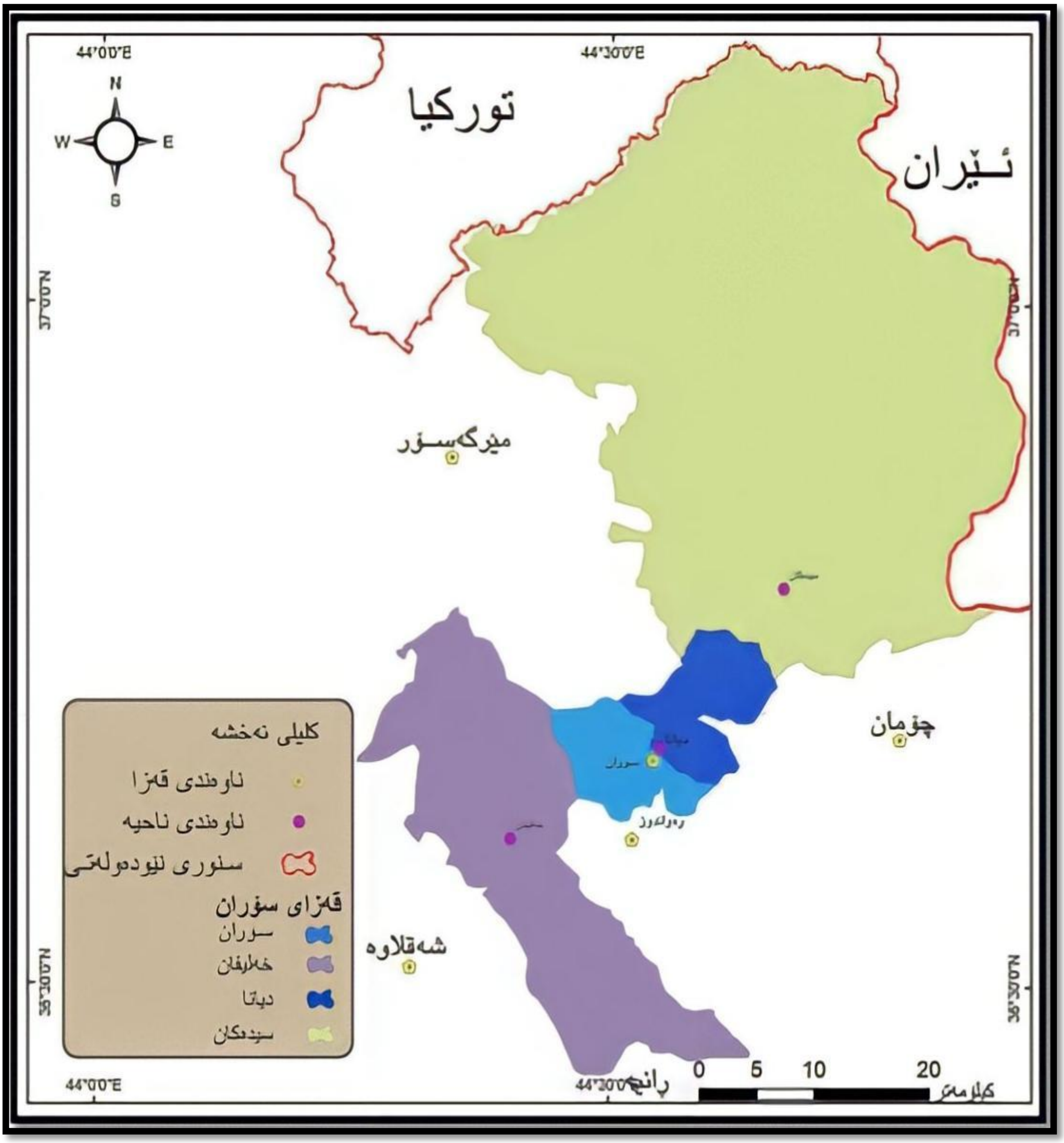

سەرچاوەی کاری توێژەر بەکارهێنانی پرۆگرامی Arc Gis 10.7

پلاندانانی پیشەسازی لە شاری سۆران CBD :

لە ساڵی 1991 ناوچەی پیشەسازی لە سۆران دامەزراوە کە شوێنی چاکردنەوەی ئۆتۆمبێل و بەرهەمە پیشەسازییەکان بووە ، بەڵام بەهۆی ئەوەی ئەم ناوچە پیشەسازییە کەوتبووە نێو سەنتەری شار بۆیە بووە هۆی دروستبوونی جەنجاڵی و لێکەوتە ژینگەیەکان وەك : پیسبوون بە ژاوەژاو (دەنگەدەنگ) ، پیسبوونی شەقامەکان بە پاشماوە پیشەسازییەکان هەربویە بەڕێوبەرایەتی شارەوانی سۆران بە هەماهەنگی لەگەڵ قایمقامیەتی قەزای سۆران لە ساڵی 2005 بڕیاریاندا بە گواستنەوەی ناوچەی پیشەسازی لە نێو سەنتەری شار بۆ دەرەوەی شار (باشوری ڕۆژئاوای شاری سۆران) چونکە شار بە بەردەوامی لە فراوانبووندابوو ، لە ساڵی 2007 پڕۆژەکە پەسند کراو خرایە بواری جێبەجێکردن بڕیاردرا بە دابەشکردنی زەوی بەسەر وەبەرهێنەرەکان لە بوارەجیاجیاکاندا هەربۆیە لە ڕێکەوتی (1- 1 - 2011) ناوچەی پیشەسازی نوێ کرایەوە .

وێنەی (١) ناوچەی پیشەسازی نوێ

سەرچاوە : ئەم وێنەیە لە ڕێکەوتی 6 - 2 - 2023 لەلایەن توێژەر گیراوە

شوێنی جوگرافی ناوچەی پیشەسازی نوێ : دەکەوێتە بەشی باشوری ڕۆژئاوای شاری سۆران بە دووری 5,5 کم ، بە دووری 14 کم لە ناحیەی خەلیفان و بە دووری 6 کم لە ناحیەی دیانا و بە دووری 34 کم لە قەزای سیدەکان . ناوچەی پیشەسازی لە ئێستادا کراوە بە دووبەش (ناوچەی پیشەسازی پیشەوەرییەکان ، ناوچەی پیشەسازی پیشەیەکان) .

1. ناوچەی پیشەسازیە پیشەوەریەکان : تایبەتە بە چاکردنەوەی هەموو جۆرە ئۆتۆمبێلێك کە ڕووبەرەکەی 7,5 هیکتارە ڕێژەی 17,8٪ پێکدێنێت .
2. ناوچەی پیشەسازیە پیشەیی : تایبەتە بە دروستکردنی دەرگا و پەنجەرە و ئاسنگەری ، هتد .... ، ڕووبەرەکەی 3,5 هیکتارە کە ڕێژەی 28,2٪ پێکدێنێت . کۆی گشتی ڕووبەری هەردوو ناوچە پیشەسازیەکە 10,5 هیکتارە .

وێنەی (2) ناوچەی پیشەسازی نوێ ، لە ڕێگای وێنەی Google map

سەرچاوە : https://www.Earthgoogle

هۆکاری جێبەجێکردنی پلانی پیشەسازی لەم ناوچەیە :

هۆکاری سەرەکی هەڵبژاردنی ئەم ناوچەیە لە لایەن پلاندانەرانەوە دەگەڕێتەوە بۆ گواستنەوەی ناوچەی پیشەسازی کۆن کە پێشتر لە نێو سەنتەری شار بووە بۆ دەرەوەی شار بە ئامانجی کەمکردنەوەی جەنجاڵی شار و لێکەوتە ژینگەیەکانی ، بۆ ئەم مەبەستەش سەرەتا ناوچەکە دەست نیشانکرا ، چونکە ئەم ناوچە گونجاو نەبوو بۆ نیشتەجێبوون و کشتوکاڵ بە تایبەتیش لە بەشی ڕۆژهەڵات ناوچەی شاخاوی بوونی هەیە بۆ سەرەتا بڕیاردرا گرینگی بە تۆڕی ڕێگاو بان بدرێت بۆ ناوچەی پیشەسازی کە ناحیەیی دیانا و ناحیەیی خەلیفان و قەزای ڕواندوز و ئیدارەی سۆران بە یەکتری دەبەستێتەوە .

گرفتەکانی ناوچەی لێکۆڵینەوە :

گرفتی سەرەکی ناوچەی پیشەسازی لە ئێستادا بریتیە لە فراوانبوونی شار لە بەشی ڕۆژئاوا و بەشێکی زۆری ئەو زەویانەی کە تەرخانکرابوون بۆ ناوچەی پیشەسازی بوونەتە شوێنی نیشتەجێبوونی دانیشتووان هەربۆیە ژمارەیەك کارگەی دروستکراو لە ناوچەی پیشەسازی ڕاگیراون ، ئەمەش وایکردووە کە ئیدارەی سەربەخۆی سۆران پەنا بباتە بەر ماستەر پلانی شار و پابەند بێت بە پلاندانانی پیشەسازی و پلاندانانی شار بۆ ئەوەی ڕێگە بگرێت لەبەردەم فراوانبوونی شار بە ئاڕاستەی ناوچەی پیشەسازی بە ئامانجی ئەوەی کە جارێکی تر ئەم ناوچەیە نەبێتە ناوچەیەکی جەنجاڵ و گرفتی تر لە داهاتوو دروست نەبێت ، بۆ ئەم مەبەستەش پێویستە ئیدارە سۆران ڕێگری بکات لە نیشتەجێبوونی هاوڵاتیان لەم ناوچەیە و سنوورێك بۆ فراوانبوونی شار بەم ئاڕاستەیە دابنێت بۆ ئەم مەبەستەش پێویستە لایەنی پەیوەندی دار دەست بکات بە دابەشکردنی زەوی بەسەر هاوڵاتیانی ئەم ناوچەیە .

نەخشەی (2) ماستەر پلانی شاری سۆران لە نێوان ساڵانی 2012 بۆ 2035 .

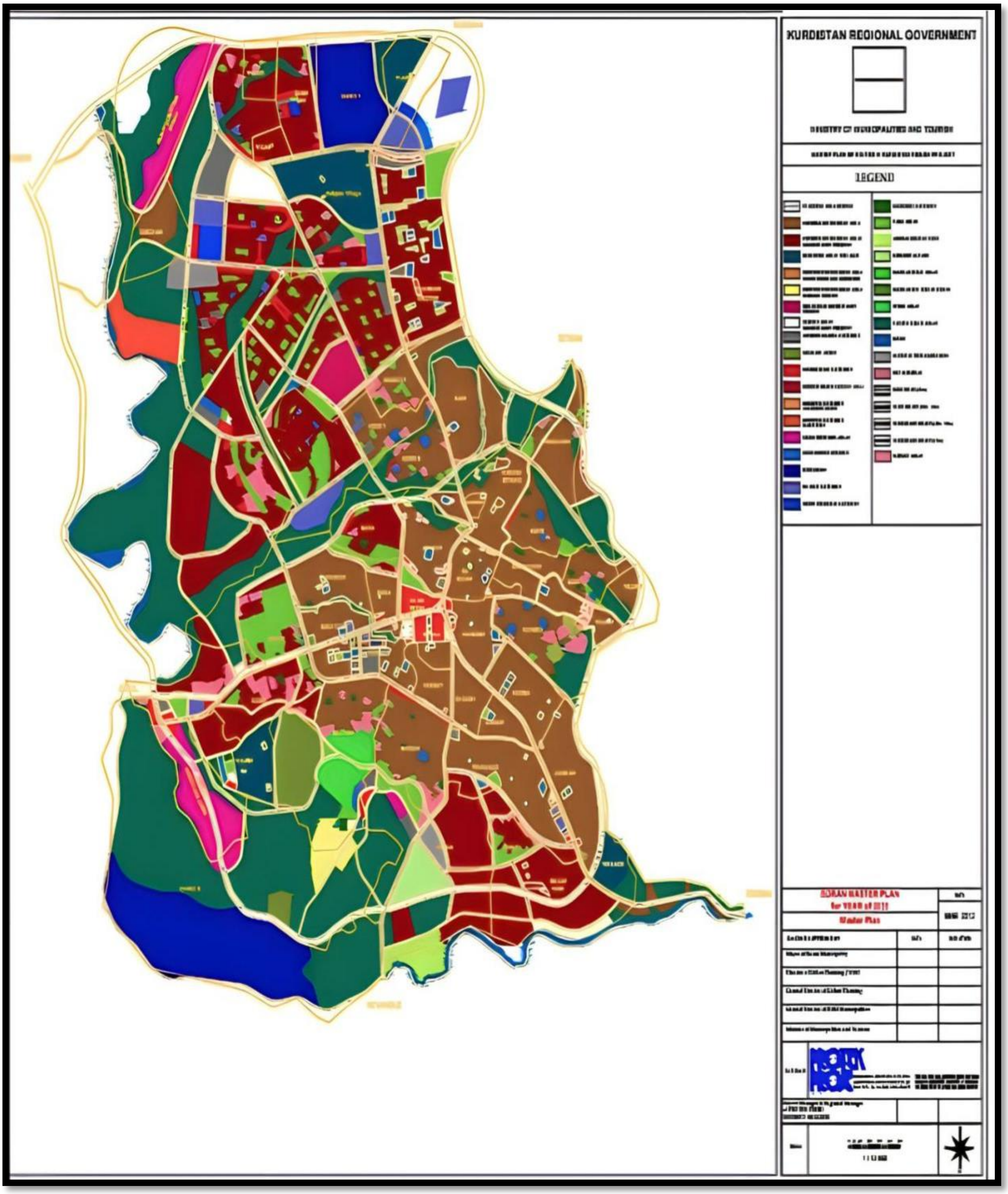

وەرگیراوە لە بەڕێوبەرایەتی شارەوانی سۆران ، هۆبەی نەخشەسازی (نەخشەی بنەڕەتی) ڕێکەوتی : 26 - 4 - 2023

چوارشەمە

تەوەرەی سێیەم - پلاندانانی گەشت و گوزار:

پلاندانانی گەشتیاری دووابەدووای جەنگی جیهانی دووەم بە شێوەیەکی بەرفراوان دەرکەوت به تایبەتیش کاتێك داهاتی تاکه کەس بەرزبوویەوە و کاتی بەتاڵیش زیاتر بوو ، دەرئەنجام بووە هۆی گرینگی دان بە ناوچە گەشت و گوزارییەکان بە مەبەستی بەدەست خستنی زۆرترین قازانجی ئابووری لەم کەرتەدا ، لە گرینگترین تایبەتمەندییەکانی پلاندانانی بریتیە لە گەشەپێدانی گەشت و گوزار بە مەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی ئابووری و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری و ژینگەیی ، وە بەگەڕ خستنی سەرجەم دەرامەتە سروشتیە فەراهەمکراوەکان لە ناوچەی لێکۆڵینەوە .

گەشت و گوزار Tourism :

بریتیە لە کۆمەڵێك دیاردە و چالاکی مرۆیی ، کە لە ئەنجامی جوڵەی گەشتیاران بۆ دەرەوەی نیشتەجێبوونی هەمیشەیان دروست دەبێت ، بە مەرجێك ماوەی مانەوەیان لە (24) کاتژمێر زیاتر و لە (ساڵێك) کەمتر نەبێت بە مەبەستی حەوانەوەی دەرونی و جەستەیی و بەسەر بردنی کاتێکی خۆش بێت ، جگە لە مەبەستی ئەرك و کارکردن . لە فەرهەنگی ئۆکسفۆردا وشەی (Tour) بە بنەڕەتی زاراوەی (Tourism) دادەنرێت ، بە مانای (گەشتێکە لە ماڵەوە دەست پێدەکات هەر لەوێش کۆتایی دێت) .

گەشتیار Tourist :

نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی (1963) بەم شێوەیە پێناسەی گەشتیاریان کردووە بە جۆرێك (گەشتیار یاخود سەردانیکەر ئەو کەسەیە سەردانی ولاتێك دەکات ، کە جیاواز بێت لە شوێنی ئاسایی خۆی بە هەر هۆکارێك بێت ، تەنها بە مەبەستی کارکردن نەبێت لەو ولاتەی سەردانی دەکات) ، یان گەشتیار ئەو کەسەیە کە لە شوێنی نیشتەجێبوونی هەمیشەیی خۆیەوە دەچێت بۆ شوێنکی تر ، ئەگەر لە ناوخۆی ولات بێت پێ دەگوترێت (گەشتیاری ناوخۆیی) و ئەگەر بچێتە دەرەوەی ولات ، واتە سنووری سیاسی و جوگرافی ولاتەکەی ببرێت بۆ ولاتێکی تر پێ دەگوترێت (گەشتیاری دەرەکی) بە مەرجێك ماوەی گەشتەکەی لە (24) کاتژمێر زیاتر بێت و لە (ساڵێك) کەمتر نەبێت و بە مەبەستی حەوانەوەی دەرونی و جەستەی بێت و بە مەبەستی کارکردن نەبێت .

ئامانجەکانی پلاندانانی گەشت و گوزار:

1. بەرزکردنەوەی رێژەی گەشەکردن (پەرەسەندن) ی ئابووری ولات .
2. دۆزینەوە و رەخساندنی هەلی کار بۆ دانیشتوان .
3. جێبەجێکردنی پاراستنی ژینگە .
4. ڕاگرتن یان وەستاندنی لە ناوچوونی ژینگە .
5. چارەسەری پیسبوونی ژینگە .
6. نوێکاری ژینگەیی زیندوویەتی .
7. جێبەجێکردنی هاوسەنگی (هاوکێشی) ژینگە .

ناساندنی ناوچەی لێکۆڵینەوە لە ڕووی شوێنی جوگرافی و شوێنی فەلەکی (ئیستڕۆنۆمی) :

قەزای ڕواندوز بە دووری 110 کم کەوتۆتە بەشی ڕۆژهەڵاتی پارێزگای هەولێر ، لە بەشی باکوری ڕۆژئاوای بریتیە لە چیای برادۆست بە بەرزی 2058 م ، بەشەکانی باکوری پێکدێن لە گردۆڵەکانی دیانا چیای نزاری شێخانی بە بەرزی 1208 م ، چیای تاتان بە بەرزی 1840 م وە لەبەشی ڕۆژهەڵات هاوسنوورە لەگەڵ چیای تەلان بە بەرزی 1908 م ، چیای دەرگەڵە بە بەرزی 1749 م ، چیای کارۆخ بە بەرزی 2683 م ، بەشی ڕۆژئاوای بریتیە لە ناحیەی خەلیفان و چیای هەریر لە ڕووی کارگێڕیەوە پێکهاتووە لە سەنتەری قەزا لەگەڵ ناحیەی وەرتێ . ڕووبەری 1888,5 کم دووجایە کە دەکاتە 2٪ ڕووبەری پارێزگای هەولێر ، 1006 م (**بەڕێوبەرایەتی کەشناسی سۆران**) بەرزە لە ئاست ڕووی دەریاوە وە ژمارەی دانیشتوانی 28028 کەسە (**بەڕێوبەرایەتی ئاماری سۆران 2021**) . لەڕووی شوێنی ئیستڕۆنۆمیەوە کەتۆتە نێوان بازنەکانی پانی (31 36 , 41 , 36)° وە هێڵەکانی درێژی (41 , 36 , 39 , 44)°.

نەخشەی (3) شوێنی ئیستڕۆنۆمی قەزای ڕواندوز

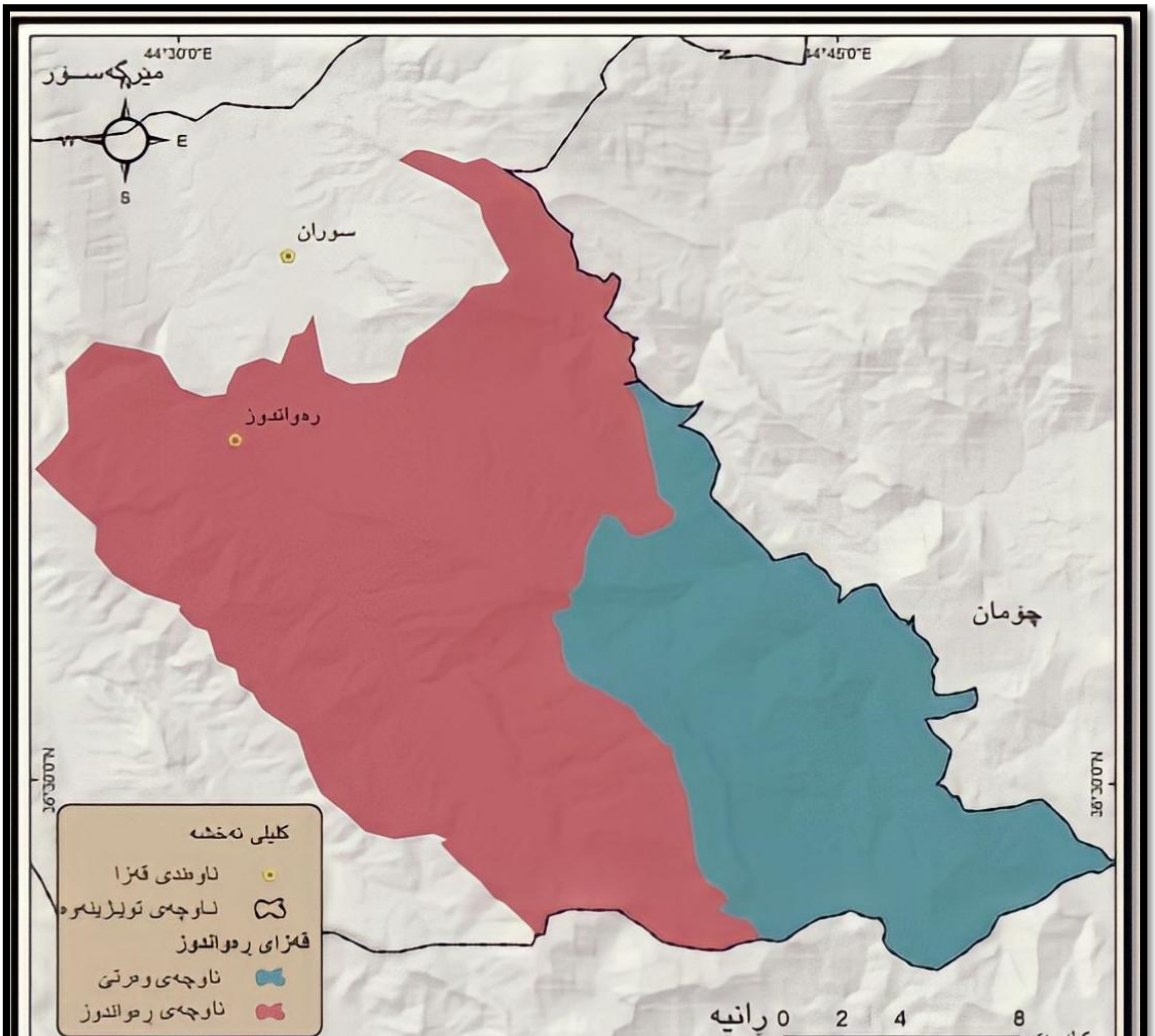

سەرچاوەی کاری توێژەر ، بەکارهێنانی پرۆگرامی Arc Gis 10.7

وێنەی (3) قەزای ڕواندوز ، لە ڕێگای وێنەی Google Map

سەرچاوە : https://www.Earthgoogle

پارکی گەشتیاری قەزای ڕو اندوز (شنگلبانە) :

پارکی گەشتیاری یەکێکە لە گەورەترین پرۆژە گەشتیارییەکان لەسەر ئاستی هەرێمی کوردستان و عێراق لە قەزای ڕواندوز لەساڵی 2004 لەسەر دەستی وەبەرهێنەرێکی قەزاکە (حازم کوردە) بنیات نراوە ، کۆی گشتی ڕووبەری ئەم پرۆژەیە 783633 مەتر چوارگۆشەیە ، شایەنی باسە لە ڕابردوودا ئەم ناوچەیە شوێنی فرێدانی زبڵ و پاشماوەکان بووە ، بەڵام دوواتر لەسەر بیرۆکەی وەبەرهێنەرێکی قەزاکە ناوچەکە گۆڕا بۆ ناوچەیەکی گەشت و گوزاری .

وێنەی (4) هەوارگەی پارکی گەشتیاری (شنگلبانە) لە قەزای ڕواندوز

سەرچاوە : https://www.Shinglebanaresorts

لە ئێستادا هەوارگەی شنگلبانەی گەشتیاری لە 6 ڤێلای VIP و 65 ڤێلای دەبڵ و 39 ڤێلای تاك (سینگڵ) پێکهاتووە کە کۆی گشتی 110 ڤێلایە ، لەگەڵ بوونی هۆڵی بۆنەکان لەوانە : (هۆڵی حوسێن حوزنی موکریان ، هۆڵی سەوز) چەندین رێسۆران ، مارکێت ، شوێنی فۆلکلۆری ، هۆڵی داخراو ، مەلەوانگە ، هتد ... ، ساڵانە ژمارەیەکی زۆری گەشتیار ڕوو لەم پڕۆژە گەشتیارە دەکەن بە تایبەتیش لە بەشەکانی باشور و ناوەڕاستی عێراق . لە ئێستادا 180 کارمەند لەم پڕۆژەیە کار دەکەن لە وەرزی بەهار و هاوین بەهۆی هاتنی ڕێژەیەکی زۆری گەشتیار ژمارەی کارمەندان بۆ کارکردن زیاد دەکرێت . وە بەڕێژەی 100٪ کارمەندانی کوردن کە دانیشتوی قەزای ڕواندوز و دەوروبەرین . پلان وایە لە سەرەتای مانگی 6 ی ساڵی 2023 گەورەترین (ئاکوا پارکی ئاوی) لەسەر ئاستی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەم هەوارگەیە بخرێتە خزمەت گەشتیاران کە ماوەی 5 کاری لەسەر دەکرێت و ئەمەش جۆرێکە لە جۆرەکانی پلان بەپێی ماوە (کات) پلانێکی مام ناوەندیە وە پلان دانراوە هوتێلێکی 5 ئەستێرە لە داهاتوو لەم هەوارگەیە بنیات بنێرێت کە بەپێی پلانی ماوە درێژ .

وێنەی (5) هەوارگەی پارکی گەشتیاری (شنگلبانە) لە قەزای ڕواندوز

سەرچاوە : https://www.Shingelbanresorts

دەرئەنجام :

لە میانەی ئەنجامدانی ئەم لێکۆڵینەوەیە بە ناونیشانی (لێکۆڵینەوەیەکی جوگرافی بۆ پلاندانانی پیشەسازی و گەشت و گوزار) لە سنووری ئیدارەی سۆران و قەزای ڕواندوز ، گەیشتین بە چەند دەرئەنجامێك كە لەم خاڵانەی خوارەوە خراونەتە ڕوو :

1. هەڵکەوتەی شوێنی جوگرافی هەردوو ناوچەی لێکۆڵینەوە (ئیدارەی سۆران و قەزایی ڕواندوز) وایە کە کەوتوونەتە سەر ڕێگای ستراتیجی (هاملتۆن) کە لە سنووری پارێزگای هەولێر دەست پێدەکات ، لە سنووری نێودەوڵەتی عێراق و کۆماری ئیسلامی ئێران کۆتایی دێت . بەم شێوەیەش کاریگەری زۆری دروستکردووە لەسەر جوڵەی گەشتیاران بۆ ناوچەی لێکۆڵینەوە ، کاریگەریشی دروستکردووە لەسەر ناوچەی پیشەسازی نوێ ، چونکە کەوتوونەتە سەر ڕێگای شاری سۆران و ناحیەی خەلیفان ، قەزای ڕواندوز و قەزای چۆمان .
2. سەرجەمی ڕووبەری ناوچەی لێکۆڵینەوە کەوتۆتە ناوچەی شاخاوی ئاڵۆز (سەخت) ، ئەمەش دەرخەری ئەوەیە کە سروشتی ناوچەی شاخاوی زاڵبووە بەسەر ناوچەی لێکۆڵینەوە . لە سەرێکەوە ئەو شوێنەی ناوچەی پیشەسازی نوێی لێ دروستکراوە کەڵکی پەرەپێدانی کەرتی کشتوکاڵی نیە ، چونکە پێکهاتەی خاکەکەی شاخاوی و سەختە ، لە سەرێکی تریشەوە کەوتۆتە دەرەوەی شار بە جۆرێك کە بۆتە هۆی دوورخستنەوەی (جەنجاڵی و قەرەباڵغی) لە نێو سەنتەری شاری سۆران .
3. یەكێك لە گرینگترین ئاستەنگیەکانی سنووری ناوچەی لێکۆڵینەوە لە ئێستادا ، بریتیە لە فراوانبوونی شار ، بەشێکی زۆری ئەو زەویانەی کە تەرخانکرابوون بۆ ناوچەی پیشەسازی نوێ لە ئێستادا لە لایەن هاونشتیمانیان بۆ نیشتەجێبوون بەکار هێنراون ، بەم جۆرەش گرفتی لەبەردەم جێبەجێکردنی ماستەر پلانی ئیدارەی سۆران دروستکردووە . هەربۆیە پێویستە لایەنی پەیوەندی درا سنوورێك بۆ ئەم گرفتە دابنێت .
4. بە ڕێژەی (70% بۆ 80%) ئەو کارمەندانەی لە هەوارگەی پارکی گەشتیاری (شنگلبانە) کاردەکەن کوردن و دانیشتوی نێو سەنتەری قەزای ڕواندوز یان دەوروبەری قەزاکەن ، بەم شێوەیەش دەگەین بەو دەرئەنجامەی کە ئەو پرۆژە گەشتیاریە بە جۆرێك لە بەرژەوەندی دانیشتوانی قەزاکە و دەوروبەریەتی .
5. بە لەبەر چاوگرتنی جیاوازی چینایەتی هاونیشتیمانیان و بارودۆخی ئابووری و دارایان ، هەوارگەی پارکی گەشتیاری (شنگلبانە) لە سنووری قەزای ڕواندوز لە نێو ئەم پرۆژە گەشتیاریە هەڵساوە بە پێشکەشکردنی کۆمەڵێك ئۆفەر و پاکێج تایبەت بەو گەشتیارانەی کە سەردانی ئەم پرۆژە گەشتیاریە دەکەن و بارودۆخی ئابووری و دارایان سنوورداره لە ڕێگای داشکانی نرخ .

لیستی سەرچاوەکان :

1. سەردانیکردنی مەیدانی (دیراسة المیدانیة) ، بۆ ناوچەی پیشەسازی کۆن و ناوچەی پیشەسازی نوێ لە ئیدارەی سۆران ، هەوارگەی پارکی گەشتیاری لە قەزای ڕواندوز ، لە ڕێکەوتی : 6 - 2 - 2023 دووشەمە .
2. هەڵگورد شێخ حسێن - توانستە جوگرافیەکان و کاریگەریان لەسەر ئاراستەی جوڵەی گەشتیاران لە قەزاکانی سۆران و ڕواندوز (لێکۆڵینەوەیەك لە جوگرافیای گەشت و گوزار) نامەی ماستەر ، زانکۆی سۆران فاکەڵتی ئاداب بەشی جوگرافیا ، ساڵی 2021 زاینی ، ل 7 - 11 .
3. پ . ی . د . فاطمە قادر مصطفی ، دکتۆر بێستون أحمد حسین ، پلاندانانی هەرێمی و ڕەهەندەجوگرافیەکانی ، زانکۆی ڕاپەڕین کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان ، ساڵی 2021 ، ل 96 - 127 .
4. الدکتۆر سحدی محمد صالح السحری ، التخطیط الأقلیمی نظریة توجه طبیق ، قسم الجخرافیة کلیة الاداب جامعة بغداد ، بیت الحکمة ، لفصل الثاني ، ص 31 - 44 ، رقم الایداع في لمکتبة بغداد في السنة 1989 ز .
5. محاضرات مادة تخطیط وتنمیة المرحلة الرابحة ، فرع الاجتماع قسم انثروبولوجیا الاجتماع ، استاذ المادة : أ . د . غنی ناصر حسین ، https://www.Uomustansiriyah.edu.iq